

LUTHERSK KIRKETIDENDE

LEDER: MÅL OG MÅLSTYRING

ARTIKLER OG INNLEGG

TI ÅR MED MENIGHETSUTVIKLING I
FOLKEKIRKEN

SALME VED REISENS SLUTT

MÅNEDENS SALME

SØNDAGSTEKSTEN

8. SUNDAG I TREEININGSTIDA

9. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

OLSOK

MÅL OG MÅLSTYRING

Den norske har i økende grad tatt i bruk tall og andre indikatorer for å måle effekt og resultater av sitt arbeid. Slike verktøy kan være nyttige både som realitetsorientering og som arbeidsredskap, samtidig som de ikke må tillegges ensidig vekt. Ikke alt kan uttrykkes i tall.

For tiden er det populært, også i kirkelige kretser, å kritisere det som gjerne går under navnet "New Public Management" (NPM). Dette er et uttrykk som gjerne brukes som en betegnelse for en serie reformer i offentlig sektor i mange land, der man tok i bruk prinsipper fra det private næringsliv for å effektivisere offentlig forvaltning. Ulike grep er i denne sammenheng bl.a. konkurranseutsetting, privatisering, stykkprisfinansiering og internprising. Et annet kjennetegn er desentralisering av beslutningsmyndighet, der ulike "resultat-enheter" blir bedømt ut fra grad av måloppnåelse. Fra Norge er ikke minst helse-sektoren et område der prinsipper fra NPM er blitt tatt i bruk, men mange elementer er godt kjent også fra andre sektorer, slik som utdanning og samferdsel.

Kontrasten til NPM er en tradisjonell byråkratisk styring som i stor grad er regel- og prosedyreorientert. Problemet med slik styring var at den ofte ble ineffektiv. Heller ikke kritikerne av NPM benekter vel at det tradisjonelle byråkratiet også hadde sine svakheter, og at det er sider ved de senere års reformer, som har vært berettiget. Utfordringen er å finne den rette balanse mellom ulike virkemidler. Offentlig forvaltning har utvilsomt mye å lære av det private næringsliv, samtidig som det må understrekes at offentlig forvaltning grunnleggende sett har en annen egenart. Effektivitet og måloppnåelse er

utvilsomt viktig, men ikke de eneste hensyn som en må styre etter.

Som (tidligere) statskirke har Den norske kirke naturlig nok fulgt med i ulike faser i utviklingen av offentlig forvaltning. Ikke minst har det regelstyrt regimet som tidligere preget offentlig forvaltning, lange tradisjoner. Helt ned i de liturgiske detaljer har det meste vært fastsatt gjennom sentrale bestemmelser. Og testen på om jobben var gjort, var gjerne hvorvidt alt var gjort på rett vis.

Effektivitet og mål-oppnåelse er utvilsomt viktig, men ikke de eneste hensyn som en må styre etter.

For Den norske kirkes del har reformene i offentlig sektor ført til at regelstyringen fra statens side er blitt mindre detaljert. I stedet har vi fått overordnede målsettin-

ger som det i større grad er opp til de kirkelige organene selv å finne ut hvordan de vil innfri. Prisen har vært større krav til rapportering, ut fra bestemte indikatorer. Det er vel også mulig å se den siste utviklingen i forholdet mellom staten og Den norske kirke, med opprettelsen av Den norske kirke som eget rettssubjekt og den foreslåtte nedbyggingen av kirkelovgivningen, i et NPM-perspektiv (som "privatisering" av tidligere statlig virksomhet) – selv om det her naturligvis også er andre faktorer som gjør seg gjeldende.

Selv om nye takter fra offentlig forvaltning utvilsomt har gjort seg gjeldende i Den norske kirke, vil jeg påstå at det har skjedd i langt mindre grad enn på andre felter. Fortsatt preges virksomheten av regelstyring, og fortsatt har kirkelig

ansatte en stor grad av frihet i sin virksomhet. Selv om det av og til sukkes over ulike rapporteringskrav, er disse langt mindre enn arbeidstaker i andre sektorer må finne seg i.

I en situasjon der kirken i større grad skal finne sin vei på egen hånd, uavhengig av staten, er det nødvendig å reise en dyptgående debatt om hvilke prinsipper og idealer som bør prege kirken som organisasjon fremover. I spenningen mellom sin egen tradisjon og historie og organisatoriske idealer og prinsipper i samtiden må kirken finne sin vei – på en måte som best svarer til dens egenart og dens oppdrag. I mange spørsmål vil det trolig bety en viss ambivalens der en må prøve å finne balansen mellom ulike hensyn.

Regler: Kanskje bør vi i fremtiden ha færre regler og overlate mer til menighetene og kirkelig ansatte? Samtidig må vi sikre at Den norske kirke ikke framstår som for sprikende og ikke til å kjenne igjen fra det ene sted til det annet. Diskusjonen om gudstjenestereformen er et eksempel på at det ikke uten videre er lett å finne et svar som alle kan enes om.

Effektivitet: Hvordan bruker vi våre ressurser best mulig – hvordan får vi ”mer kirke for pengene”? Problemet med et slikt spørsmål er hvordan vi måler ”effekt”. Lar resultatene av vårt arbeid seg redusere til ting som lar seg telle, eller handler det (også) om størrelser som unndrar seg veiing og måling? Det siste er utvilsomt tilfelle, men kan også brukes som en sovepute for ikke å gjøre nødvendige endringer.

Målstyring: Å sette mål for virksomheten er en arbeidsform som i økende grad er tatt i bruk av kirkelige organer. Dette kommer f.eks. til uttrykk i visjonsdokumentet vedtatt av Kirkemøtet, som nettopp inneholder en liste ”strategiske mål”

Lar resultatene av vårt arbeid seg redusere til ting som lar seg telle, eller handler det (også) om størrelser som unndrar seg veiing og måling?

(KM 07/18). Noen av disse er svært konkrete og målbare (f.eks. ”Fleire søker dåp og trusopp-læring”), mens for andre vil måloppnåelsen være vanskelig å etterprøve (f.eks. ”Gudstenestelivet blomstrar”). Denne type målsettinger skiller seg klart ut fra kvantifiserbare målkrav i NPM-tradisjonen og er kanskje mer egnet for kirken? Eller skaper de en illusjon om kontroll på noe som i stor grad baserer seg på skjønn og synsing?

En grunnleggende forskjell mellom kirken og offentlig forvaltning er at kirken ikke skal være en organisasjon forankret i toppen. Det er i seg selv en avgjørende begrensning for all bruk av modeller hentet fra NPM. Den grunnleggende enhet i kirken er ikke Kirkemøtet, men lokalmenigheten. Selv om det også er nødvendig å utforme planer

og målsettinger for den nasjonale strukturen, må menighetene aldri forstås som ”filialer” av Den norske kirke som et nasjonalt konsern. Den grunnleggende samtale om målsettinger, måloppnåelse og bruk av ressurser må skje lokalt.

I en artikkel i dette nummeret presenterer Erling Birkedal erfaringer fra 10 år med ”Menighetsutvikling i folkekirken”. Her har poenget nettopp vært å legge til rette for prosesser der den lokale menighet sammen reflekterer over hva man som menighet er ”kalt til å være og kalt til å gjøre”. I den grad vi skal snakke om ”målstyring” i Den norske kirke, må det ikke være et redskap for sterkere sentralstyring, men snarere som redskap for menighetene til å finne ut hva det vil si å være kirke akkurat på sitt sted.

.....
HARALD HEGSTAD
HARALD.HEGSTAD@MF.NO

TI ÅR MED MENIGHETSUTVIKLING I FOLKEKIRKEN

AV ERLING BIRKEDAL, PROSJEKTLEDER FOR MUV – MENIGHETSUTVIKLING I FOLKEKIRKEN, MF
ERLING.BIRKEDAL@MF.NO

EN VISJON FOR FOLKEKIRKEN

Å være kirke er å være i bevegelse. Det handler om troskap mot sin tradisjon, og samtidig å være relevant for mennesker i nåtiden. Dermed er menighetsutvikling alltid en del av menighetenes virkelighet. Ulike konsepter og opplegg tilbys menigheter for å stimulere refleksjon og bidra til å utvikle menigheten på en god måte. Noen av disse har sin styrke i å støtte opp om kjernemenigheten eller små kirkefelleskap.

I 2008 startet MF et arbeid der vi ville ta hensyn til folkekirkens spesielle utfordringer og muligheter: "Menighetsutvikling i folkekirken" (MUV). Her forstås menighetsutvikling som et målrettet arbeid for "å sette menigheten bedre i stand til å være det den er kalt til å være, og å gjøre det den er kalt til å gjøre".

Forkortelsen MUV kan leses som "move" – å være i bevegelse. Visjonen er både å være bevisst på at kirken er i bevegelse, og å stimulere menigheter til å reflektere over dens oppdrag og mål.

Menighetsutvikling er ikke et nytt satsingsområde for Den norske kirke. Det var flere inspirasjonskilder for arbeidet som startet i 2008. I norsk sammenheng går linjer tilbake til arbeidet med menighetsseminarene fra 1960-tallet. Mange impulser fra utlandet har også satt farge på norsk kirkeliv de siste tiårene. MUV har ikke importert eller oversatt utenlandske konsepter i sin helhet, men har hentet inspirasjon og bearbeidet konkrete metodiske opplegg og verktøy for analyse- og utviklingsarbeid. Det var viktig å utforme noe som hadde grunnlag i norsk kirkevirkelighet, og et språk som kunne passe inn i norsk kultur.

MUV skal være relevant for vanlige menigheter i folkekirken. Derfor tar vi utgangspunkt i den lokale kirke og kulturelle kontekst og inviterer til en åpen prosess som inkluderer så mange som mulig. Det dreier seg om helheten, ikke bestemte grupper eller aktiviteter. Det gjelder å lytte til bredden av medlemsmassen, ikke minst dem vi sjelden kommer i kontakt med. Dermed skjer en bevisstgjøring om hva det vil si å være kirke på sitt sted, og samtidig del av en landsdekkende folkekirke og den globale kirke. Det handler om kirkens identitet, strategiske valg og tiltak for lokalkirken.

UTVIKLING AV MUV I FLERE FASER

MFs arbeid med MUV har pågått i ti år og gjennomgått ulike faser. Virksomheten er jevnlig blitt evaluert og justert for å forsøke å gjøre den stadig mer relevant for menigheter.

Arbeidet med MUV startet opp som et treårig forsøksprosjekt, 2008–11. Målet var da å utrede premisser for og utvikle metoder for menighetsutvikling i en folkekirkelig kontekst. Det ble utviklet noen arbeidsverktøy for denne forsøksperioden, men ikke en gjennomarbeidet helhetlig arbeidsprosess. Dette ble utviklet underveis i prosessen. Fra 2008 ble det også startet et empirisk forskningsarbeid på menighetsutvikling, av nylitt stipendiat.

Etter evaluering av forsøksprosjektet inviterte MF nye menigheter til å være med på MUV-prosjekter fra høsten 2011. 13 menigheter, i tre grupper, startet da opp et prosjekt. Samme antall begynte året etter og flere ble med de kommende årene. I løpet av høsten 2015 hadde ca. 45 me-

nigheter vært med i et treårig prosjekt.

Fra høsten 2015 har MF hatt ansvar for ulike MUV-prosjekter som i større grad har vært tilpasset ulike ønsker og behov:

- Menigheter som har hatt et relativt kort MUV-prosjekt, i forlengelsen av eget forprosjekt.
- Avtale med bispedømme om å stimulere menigheter til å utvikle strategisk plan. Dette har skjedd parallelt med et videreutdanningskurs der deltagerne også var mentorer for menighetene.
- Avtale om et komprimert MUV-prosjekt, ved å gjennomføre hele MUV-prosessen på noe kortere tid, ca. to år.
- Enkelstående inspirasjons- og orienteringsmøter for menigheter, såkalte MUV0-konferanser. Hensikten var her å gi menigheter et innblikk i hva MUV er, og på det grunnlag ta avgjørelse om eventuelt videre deltakelse i et større prosjekt.
- Menighetsanalyse i enkelte sokn i forkant av visitas.

Et MUV-prosjekt i menigheten kan forstås som en etterutdanningsprosess for medarbeidere i menigheten. I tillegg har MF hvert år gjennomført åpne dagskurs med ulike tema innen fagfeltet menighetsutvikling. Videreutdanningskurs med studiepoeng har vært gjennomført flere ganger, med samlet ca. 80 deltakere.

Det er til sammen 61 sokn fordelt på 8 bispedømmer som har deltatt/deltar i et MUV-prosjekt i 10-årsperioden 2008–2018. Noen få har avsluttet før fullført prosjektperiode.

MUV-PROSJEKT MED ULIKE FASER OG VERKTØY

Et vanlig MUV-prosjekt i menighet er et systematisk utviklingsarbeid i en periode på 2–3 år. Menigheter har en styringsgruppe som har ansvar for å lede arbeidsprosessen. Arbeidet foregår vanligvis i en gruppe på 3–5 menigheter i et avgrenset område. Disse møtes på én MUV-konferanse hvert halvår. På konferansene legges det opp til dialog menighetene imellom, i tillegg til dialog i styringsgruppen for den enkelte menighet. Menigheten har sin egen mentor som er med

på konferansen, og denne møter styringsgruppen i menigheten minst én gang mellom hver konferanse.

På MUV-konferanser reflekteres det over ulike tema om det å være menighet, ett tema på hver konferanse. Temaene omtales som ulike dimensjoner ved det å være menighet:

- ved tro.
- i verden og lokalsamfunnet.
- i fellesskap.
- ved deltagelse.
- i bevegelse.

Det brukes ulike verktøy i arbeidsprosessen. Dette foregår i tre hovedfaser, som i praksis overlapper hverandre:

I første fase brukes ulike verktøy for å *utforske* menigheten og det lokalsamfunnet menigheten er en del av. Sentrale verktøy er menighetens tidslinje, statistikk, spørreundersøkelse og intervju.

I andre fase blir menigheten *utfordret* av den informasjonen som er samlet inn, bl.a. ved rapport fra prosjektleder. Drøftinger i ulike fora i egen menighet og dialog menigheter imellom er en del av denne utfordringen. Menighetene utfordres til å bruke rundbordsamtaler for å involvere mange i samtalen.

I siste fase arbeides det spesielt med å *utvikle* menigheten. Det skjer ved å gi en beskrivelse av sin situasjon, beskrive visjoner og mål, og tiltak for å fremme disse. Noen eksperimenterer og setter i gang tiltak underveis i prosjektperioden. Det legges opp til en strategi for det videre arbeid, ved prioritering av tiltak/satsingsområder, langtidspan og evaluering.

Verktøy som brukes i MUV, har flere funksjoner. De er til hjelp for å lytte og få innsikt i menigheten og lokalsamfunnet. De gir retning og fremdrift i et prosjekt. Det er eksemplariske arbeidsmåter som menigheten har nytte av også uavhengig av et prosjekt. Et gjennomgående verktøy for å bli bevisstgjort på hva menighet er, og hva formålet er med virksomheten er. Et annet verktøy er "Vi *d(ve)ler*". Her deler vi en bibeltekst med hverandre og reflekterer (dveler) over hva vi ser og tenker. Dette skjer på alle MUV-konferanser og anbefales til bruk i styringsgrupper, menighetsråd mm.

HVILKE UTBYTTE HAR MENIGHETER AV ET MUV-PROSJEKT?

Det er vanskelig å måle resultater i form av aktiviteter og oppslutning i menigheten på kort sikt. Tiltak kan iverksettes underveis, men skjer vanligvis i etterkant av selve prosjektet. Hvilke tiltak som prioriteres bestemmer den enkelte menighet. Det er derfor umulig å si generelt hva utbyttet er for menigheter.

Erfaringen viser at utbyttet for den enkelte menighet er avhengig av mange faktorer:

- I hvilken grad passer de ulike arbeidsverktøyene og konseptet som helhet for menigheten?
- I hvilken grad avsettes tid og ressurser i arbeidsprosessen?
- Hvor mange og hvilke personer blir involvert?
- Er det en stabil lokal ledelse som styrer prosessen og tilpasser de ulike arbeidsverktøyene?

Menigheter som har gjennomført et prosjekt, melder at MUV utvikler større bevissthet om hva det vil si å være folkekirkemenighet i sitt lokalsamfunn. Arbeidet bidrar til å se mangfold og muligheter. MUV gir arbeidsredskaper som er nyttige også etter endt prosjektperiode. Deltakerne utvikler et språk for å snakke om menighetsutvikling ansatte imellom, og mellom ansatte og frivillige. Menighetsrådet har fått "viktige saker" å snakke om. MUV bidrar til at nye aktiviteter settes i gang der behovet er størst.

Her er noen uttalelser fra menighetsledere etter fullført prosjekt:

- *Det har ført til ro og mer målrettet arbeid.*
- *Vi jobber sammen på en annen måte, og vi har et bedre språk på hva vi ønsker å oppnå, blant annet å nå ut til nye målgrupper.*
- *Vi har fått større bevissthet rundt å lytte til hva folkekirkemenigheten har av ønsker og behov når vi planlegger våre aktiviteter, og en vilje og et ønske om utvikling av samarbeidet med nabomenighetene.*

MFS VIDERE TILBUD TIL MENIGHETER

Erfaring med MUV så langt viser at menighetene har variert motivasjon, ulike forventninger og ulike behov for støtte. Dette tilsier at det bør

legges enda større vekt på å lytte til den enkelte menighet for å finne et opplegg som passer best mulig. God kontakt og samarbeid med en mentor for den enkelte menighet er avgjørende.

Vi har sett at menigheter har nytte av eksternt støtte til blant annet:

- Faglig oppdatering og refleksjon over det å være menighet.
- Tilrettelegging av gode arbeidsprosesser og veiledning i å utvikle lokale planer.
- Å se helheten i menighetens virksomhet, på tvers av profesjoner og arbeidsgrupper.
- Å stimulere til godt samarbeid i stab og å forebygge konflikter
- Rekruttering av, og samarbeid med, frivillige.
- Å tilegne seg arbeidsredskaper som støtter opp om strategisk ledelse og daglig ledelse.

MF vil i fremtiden legge til rette for et variert tilbud som kan dekke noen av disse behovene. Det kan være et tradisjonelt MUV-prosjekt på 2–3 år, og det kan være spesielle oppdrag som er tilpasset den enkelte menighet eller grupper av menigheter. MF vil lytte til behov i kirken og drøfter gjerne ulike løsninger med aktører lokalt, regionalt og sentralt.

Et vanlig MUV-prosjekt innebærer å gjennomføre et systematisk utviklingsarbeid i menigheten over en viss periode, med mentor som følger den lokale arbeidsprosessen. Det forutsettes at det er flere menigheter i nærområdet, som vil starte samtidig, med tilsvarende fremdrift og omfang. Det kan være et prosjekt over ca. to og et halvt år, med fem halvårige MUV-konferanser, eller noe mer konsentrert om det er ønskelig.

Et MUV-prosjekt kan skje i moduler der menigheten(e) kan velge én modul uten å forplikte seg til videre arbeid. Arbeidet med hver av de ulike modulene kan da gjennomføres med to kurssamlinger på ca. 5 timer hver. Disse kan kort omtales slik:

- A: Utforske menighetens skatter: Vi bruker enkle verktøy for å sette ord på menighetens særpreget og identitet.
- B: Utforske menigheten i lokalsamfunnet: Vi undersøker ønsker og erfaringer hos et bredere lag av menighetens medlemmer.
- C: Utvikle en relevant menighet på sitt sted: Vi

bidrar til å videreutvikle strategi og nye tiltak for menigheten.

Kurspakker (foredrag og arbeidsprosesser) kan gjennomføres for ansatte og frivillige i menigheter. Det kan være et par kursksamlinger på relativt kort tid, eller det kan være en kursrekke over en lengre periode.

En slik arbeidsprosess med påfølgende kurs kan være en sokneanalyse. Formålet med dette er å gi menigheten et grunnlag for å forstå sin lokale kontekst og særpreg, og å identifisere aktuelle utfordringer for det videre arbeid. De sentrale arbeidsverktøy vil her være statistikk, spørreskjemaundersøkelse og/eller intervju.

I tillegg til ledelse av prosjektarbeid i menigheter tilbyr MF *videreutdanningskurs* med studiepoeng for ansatte og frivillige i menigheter. Det kan også være kurs som gjennomføres etter avtale med kirkelige organ regionalt eller sentralt.

MF KOM

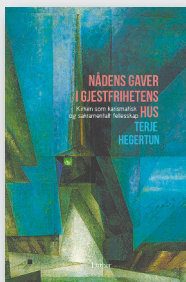
I perioden 2008–2018 har MFs arbeid med menighetsutvikling i folkekirken skjedd i nær kontakt og samarbeid med nasjonale kirkelige organ. Styringsgruppen for arbeidet har bestått av representanter fra Kirkerådet, KA og MF. Denne nære kontakten vil fortsette.

Fra 2018 vil MFs arbeid med menighetsutvikling i folkekirken (MUV) være en del av *MF KOM – Kompetansesenter for forskning, utvikling og formidling i kirke og menighet* (MF Centre for Church Innovation and Research)

Dette senteret vil samordne MFs virksomhet overfor kirkelige oppdragsgivere, og videreutvikle nye tilbud. I gjennomføringen vil senteret trekke inn ulike ansatte på MF, avhengig av kompetanse og tilgjengelighet.

Mer informasjon om MF KOM og MUV finnes på MFs nettside, www.mf.no. Der er det også referanse til relevante bøker og artikler om MUV.

luther

Terje Hegertun
**NÅDENS GAVER I
GJESTFRIHETENS HUS**
299,-

Er kirken alltid enten karismatisk eller sakramental? Hegertun argumenterer for at den har det privilegium å være begge deler. Kirkens store styrke at den er til på grunn av nådens gaver. Det gjør den til det gjestfrie fellesskapet den er ment å være. På en grunnleggende måte er kirken én, til tross for ulikhetene. Hva kan vi lære av hverandre?

www.lutherforlag.no

SALME VED REISENS SLUTT

AV IVAR BU LARSEN, TIDLIGERE SOKNEPREST I DEN NORSKE KIRKE
IVARBU@GMAIL.COM

Den norske kirke kan se ut å ligne Titanic, et skip på vei mot isberget, eller et skip som alt har hull i skroget og er på vei ned.

Er det mulig å redde den norske kirke fra undergangen?

Det fortelles om Titanic at skipets orkester fortsatte å spille etter at det hadde truffet isberget, mens panikken var i ferd med å bre seg ombord. Historien vitner om fornektelsens kraft; den bærer i seg resignasjon, men også en trassig uvilje mot å innse det uunngåelige. Hendelsen er noe av det som gjør sterkest inntrykk i historien om Titanic, og den er utgangspunktet for Erik Fosnes Hansens bok med tittelen *Salme ved reizens slutt*.

I mange norske kirker henger det et skip i taket, et eldgammelt symbol på kirken, skipet som er på vei til himmelen. "Kirkeskipet" er også et ord som brukes om selve kirkebygget. Historien om orkesteret på Titanic kan slik bringe tankene til Den norske kirke, der salmesangen fortsatt lyder til tross for at de kirkelige statistikkene peker nedover.

En sammenligning mellom Den norsk kirke (heretter kirken eller DnK) og Titanic kan synes overdrevet dramatisk i og med at kirken utvilsomt fortsatt har en sterk posisjon i vårt samfunn. 70 % av befolkningen er medlemmer av DnK, og det finnes en eller flere kirker i selv de minste av våre kommuner.

Flere tusen mennesker har kirken som sin arbeidsplass, og hver uke feires det gudstjenester i lokalmenighetene, i tillegg til andre kirkelige handlinger og arrangement. Halvparten av be-

folkningen bærer sine barn til kirken i dåpen, og for enda flere er det en selvfølge å ta avskjed med sine kjære i en kirke, enn så lenge. Det kan derfor hevdes at DnK favner om livene til det norske folk og er en folkekirke.

Kirkebyggene er en umistelig del av vår kulturarv, og selv om behovet for vedlikehold av kirkerne vil være stort også i årene fremover, er det ikke her kirken står overfor isberget. Undergangen som truer kirken, er de nedadgående kirkelige statistikkene når det gjelder kirkemedlemskap, gudstjenestedeltakelse og oppslutning om kirkelige handlinger som dåp, konfirmasjon, bryllup og gravferd.

TEGN I TIDEN

Det som gir størst grunn til bekymring, er at antall døpte går kraftig ned. I 2005 ble 75 % av barna som ble født, døpt i kirken, mens i 2017 var andelen sunket til 51 %.

Nedgangen blant antall døpte er alvorlig fordi dette forplanter seg i forhold til kirkemedlemskap og andre kirkelige handlinger. Utviklingen vitner om et samfunn som er i endring når det gjelder relasjonen mellom folk og kirke.

Færre oppsøker kirkens gudstjenester, og meningsmålinger viser at selv blant kirkens medlemmer er det et mindretall som regner seg som kristne. Enkelt sagt så er det ikke lenger en selvfølge å tro på Gud og evangeliet som kirken forkynder.

Sekulariseringen handler om det religiøse plass i det offentlige rom og om kirkens institusjonelle rolle i samfunnet. Det kan derfor argumenteres for at kirken som en overbyggende

samfunnsinstitusjon traff isberget da statskirken ble avskaffet, selv om kirken fortsatt tar mål av seg å være en folkekirke.

Avviklingen av statskirken vil etterhvert få reelle økonomiske konsekvenser for kirkens arbeid. Diskusjonen om finansieringen av fremtidens kirke går allerede for fullt, men en større utfordring er at avstanden mellom folk og kirke øker.

Folkekirkens rolle er å være en landsdekkende institusjon som betjener kirkens medlemmer med gudstjenester, kirkelige ritualer og trosopp-læring rettet mot barn og ungdom. Kirken vil alltid bestå av mennesker, men spørsmålet er likevel hvor stor del av folket som må være medlemmer av kirken og ta del i kirkens gudstjenester og ritualer, for at kirken fortsatt skal kunne kalles en folkekirke? Det er et spørsmål om et kritisk punkt for utviklingen i DnK.

Når 9 menigheter i Oslo etter planen legges ned, vitner det om tre tegn i tiden: Det ene er den økonomiske situasjonen som gjør det umulig å opprettholde driften; det andre er en manglende oppslutning om lokalmenighetene, og det tredje er en endret demografi der en stor del av befolkningen har en religiøs identitet som ikke knytter seg til kristen tro.

SPENNINGEN I KRISTENDOMMEN

Kirken står i spenningen mellom å være ”åpen og inkluderende folkekirke” som søker å favne om en størst mulig del av befolkningen, og å være et trossamfunn som defineres av menneskers be-kjennelse til den kristne tro. Denne spenningen kommer til syne når mennesker som ikke definerer seg som kristne, likevel blir stående som medlemmer av kirken.

Spenningen mellom folkekirken og kirken som trossamfunn speiler et paradoks i kristendommens sentrum. Det går mellom den åpne invitasjonen fra Jesus – ”la de små barna komme til meg, og hindre dem ikke” – og Jesus som krever offer og etterfølgelse – ”den som ikke er med meg, er mot meg”, og ”om noen vil følge etter meg, må han fornekte seg selv og hver dag ta sitt kors opp og følge meg”.

Dette tydeliggjør en spenning mellom det uni-

verselle, alminnelige og folkelige på den ene siden og radikal etterfølgelse og disippelskap på den andre siden. Det er slik en spenning mellom det åpne og inkluderende og det lukkede og ekskluderende.

I DnK dyrkes forestillingen om det åpne og inkluderende, slik det kommer til uttrykk når kirkerådslederen Kristin Gunleiksrud Raaum under årets kirkemøte proklamerte at ”kirken skal være låvedørsåpen”! Det innebærer å gjøre alt for å minske terskelen inn til kirken, og å imøtekomme mennesker der de er i forhold til troen. Det er likevel lite som tyder på at den åpne låvedøren fører til at flere mennesker kommer til kirken. Bevegelsen går motsatt vei.

KAN IKKE GÅ I ETT MED FOLKET

Spørsmålet er om kirken etter hvert vil bli tvunget til å erkjenne at den også bærer i seg et ekskluderende element som den ganske enkelt ikke kan komme bort fra, fordi den er et trossamfunn som bygger på bekjennelsen til kristen tro og etterfølgelsen av Jesu liv og lære. Kirken må akseptere at den befinner seg i et samfunn der en økende del av befolkningen ikke identifiserer seg med denne troen.

Kirken kan ganske enkelt ikke inkludere folket i sin helhet. Den kan ikke gå i ett med den folkelige kulturen, og den er i sin natur ekskluderende, i likhet med enhver sosial gruppe, ved å være definert av sine ytre grenser. Det var klart allerede for Søren Kierkegaard i hans kritikk av statskirken: Hvis alle er kristne, så er heller ingen det. Kirken kan derfor ikke være ett med folket.

Forestillingen om Norge som et kristent land ligger bak folkekirkeideologien, men i et sekulært og etterkristent samfunn vil det i stadig økende grad bli vanskelig å opprettholde folkekirken som noe annet enn en leverandør av kirkelige ritualer ved livets store anledninger for dem som måtte velge det.

AVKLEDD SINE PRIVILEGIER

Det er et åpent spørsmål om kirken er som Titanic. Men det er et utvilsomt faktum at den endres i takt med utviklingen i samfunnet, og det må også få følger for dens selvforståelse.

Kirken vil fortsette å spille salmer ved reisens slutt; det avgjørende er om den gjør det i fornektelse eller i erkjennelsen om at Den norske kirke som en mektig og overbyggende institusjon i samfunnet står overfor sin ende.

Pinsen markerer kirkens fødsel ved Den hellige ånds komme første pinsedag; de neste hundre-årene levde de kristne som en forfulgt minoritet og måtte betale dyrt for sin tro. Det er vanskelig å se for seg at kristne i Norge vil bli en forfulgt minoritet, men det er fullt mulig at DnK i en ikke alt for fjern fremtid må sette sin lit til sine medlemmer og Den hellige ånd alene, uten hjelp

fra statens gavmilde hånd. Kanskje er det nettopp når kirken våger å la seg bli avkledd sine privilegier og sin jordiske prakt, at den er mest tro mot sin egen Herre?

Kirken som fellesskapet av de troende vil kunne reddes og gjenoppstå til nytt liv selv om DnK som majoritetskirke skulle lide skjebnen til Titanic. Da vil salmen kunne stå igjen til sist: "Kirken den er et gammelt hus, står om enn tårnene falle!"

Artikkelen ble første gang publisert i Minerva 20. mai 2018.

luther

Anne-Margrete Saugstad

BIBELN FOR HODE OG HJERTE

249,-

I denne boken deler Anne-Margrete Saugstad av sin store kunnskap om Bibelen og de bibelske tekstenes bakgrunn og sammenheng. Her finner du en rekke innfallsvinkler til hele Bibelens skattkammer – fra skapelsesfortellingen til Johannes' åpenbaring. Som leser vil du få større oversikt og forståelse for hva Guds ord er, og hva det handler om: Hans plan og gjennomføring av sitt verk til menneskehetens beste.

Anne-Margrete Saugstad er en skattet forkynner og har i en årrekke vært lærer i Det gamle- og Det nye testamentet ved Bibelskolen i Staffeldtsgate, senere Høgskolen i Staffeldtsgate.

www.lutherforlag.no

MÅNEDENS SALME JUNI 2018

AV ESTRID HESSELLUND OG SINDRE EIDE

ESTRID.HESSELLUND@EIDEFORLAG.NO / SINDRE.EIDE@EIDEFORLAG.NO

BIEJJIEM JIĦ ASKEM / SOLEN OCH MÅNEN (N13 241)

T: ANNA JACOBSEN OG BIERNA LEINE BIENTIE 1989 (SS), ETTER BRITT G. HALLQVIST 1973

O: VALBORG MANGS MÄRAK 2005 (SV) M: FRODE FJELLHEIM 1995

”Måne og sol” sang seg raskt inn i norske menigheter etter at den kom med i Norsk salmebok 1985, på både bokmål og nynorsk. Den ble også fast innslag i familiegudstjenestens liturgi. Også i samisk kirkeliv var det flere som ønsket å ta i bruk denne salmen. Men det viste seg vanskelig å få Egil Hovlands melodi til ”Måne og sol” til å fungere med samisk tekst. Anna Jacobsens og Bierna Bienties sørsamiske tekst til *Biejjiem jħ askem* fra 1989 er inspirert av Britt G. Hallqvists tekst til ”Måne og sol” (N13 240). Den er bygd opp på samme måte, med tre vers og omkved. I tillegg til sørsamisk står teksten også på svensk i salmeboken, oversatt tilbake fra sørsamisk av den svenske samiske salmedikteren Valborg Mangs Mäarak. Hun har i tillegg oversatt ”*Biejjiem jħ askem*” til nordsamisk og lulesamisk.

I 1995 fikk Frode Fjellheim, samisk musiker, komponist og musikkprofessor, i oppgave å sette ny melodi til Jacobsens/Bienties sørsamiske versjon av salmen. Melodien hadde han opprinnelig skrevet til en arktisk messe: ”*Aeljies gaaltjje – Den hellige kilden*”. Nå er den blitt en av de mest kjente og brukte av de nyere samiske melodiene. Ingen annen melodi i N13 skifter takt så ofte som denne. Der er synkoper i både verset og omkvedet. Melodien benytter kun fem skalatrinn – som i en pentaton melodiføring.

På samme måte som Britt G. Hallqvists originale tekst er også den sørsamiske versjonen bygget opp omkring de tre troens artikler. Omkvedet er det samme i alle vers. Slik lyder det i den svenske oversettelsen av ”*Biejjiem jħ askem*”: *Herre, vi takkar dig! Herre, vi prisar dig! Vi tillber dig som gav oss livet! Ved å trekke inn både nordlys (”norrskén”) og reinsdyr (”renar”) i første vers – svarende til*

første trosartikkel – har forfatterne satt salmen inn i en nordnorsk og samisk kontekst.

I det andre verset – svarende til andre trosartikkel – beskrives Jesu nærvær her og nå med ordene: *Nu är han nära oss, han delar bröd med oss*. I det tredje verset – svarende til tredje trosartikkel – innføres, i tillegg til beskrivelsen av ”*Den Helga Anden, vårt tröst i nöden*”, også et aktuelt og tidstypisk motiv: *Med hela skapelsen vi delar framtiden*. Til forskjell fra Hallqvists tekst varierer siste linje fra vers til vers.

Bierna Bientie var i mange år prest i Nidaros bispedømme for sørsamer, og oppdaget allerede på 1980-tallet mangelen på salmer på samisk. Derfor ble samarbeidet med Anna Jacobsen veldig viktig.

Anna Jacobsen (1924–2004), bosatt på Majavatn i Sør-Trøndelag, var en forkjemper for sørsamisk språk og kultur. Hun var med til å opprette et samisk kultursenter i Hattfjelldal og hadde innslag på sørsamisk på NRK. Bierna Leine Bientie og Anna Jacobsen har samarbeidet om en del salmetekster og oversettelser, bl.a. oversettelsen av Markusevangeliet til sørsamisk (1993).

”*Biejjiem jħ askem*” er spilt inn på kronprinsesse Mette-Marits CD ”Sorgen og gleden” (KKV 2008) ”*Nettopp kraften i den samiske tradisjonen forandrer på de bildene vi har av Jesus, skriver Mette-Marit. ”Og det er viktig, for jesusbildene våre kan så lett innsnevre troen og binde den.*”

Lytt til salmen på NRK/TV ”Salmeboka minutt for minutt”. Her synger komponisten Frode Fjellheim salmen til eget akkompagnement på keyboard.

(Kilde til en del informasjon om salmen:
Nytt norsk salmeleksikon, bind IV.
Utkommer høsten 2018.)

SØNDAGSTEKSTEN

TORE SKJÆVELAND - SJUR ISAKSEN - STEPHEN SIRRIS

8. SUNDAG I TREEININGSTIDA - 9. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN OLSOK

8. SUNDAG I TREEININGSTIDA

15. JULI 2018

Preiketekst: Mark 12,37b–44

Lesetekstar: 2 Mos 36,2–7 / 2 Kor 8,9–15

Liturgisk farge: Grøn

TIL SOMMARDAGEN

Pengar – det er ikkje eit typisk sommartema med mindre sommarferien er blitt så dyr at ein verkeleg må spørja kor pengane vart av. Men dette er temaet som går igjen i alle tekstane denne sommarsundagen: Pengar, haldning til å bidra med gåver til kyrkja og tempelet og det å forvalta dei posisjonar og dei pengane me har. Når sundagen er prega av ferie, og det kanskje er fleire sommargjestar enn den faste kyrkjelyden, kan det vera vanskeleg å snakka om forvaltaransvar og gjevarteneste slik som tekstane legg opp til. Samtidig er det eit viktig tema for kyrkja når ein ikkje er statskyrkje lenger, og når ein som kyrkjelyd bør ha større ambisjonar enn det ein kan forventa å få pengar til av stat og kommune. Og dette gjeld alle stader, så det går også an å utfordra sommargjester på forholdet til pengar og til å bli med på

gjevarteneste der dei høyrer til.

Teksten frå Andre Mosebok fortel om folket som skulle gje ei frivillig offergåve av det dei åtte, som kunne brukast til utsmykking og byggemateriale til tempelet. Dei var så ivrige gjevvarar at tempelbyggerane fekk meir enn det var trong for, og Moses måtte be folket slutta å gje. I Andre Korintarbrev underviser Paulus om det å gje av si overflod og vera med og fullføra arbeidet. Både Jesu nåde, hans førebiletet i det at han gav seg sjølv for oss, og prinsippet om gjensidig hjelp vert bruka som argumentasjon.

TIL TEKSTEN

Preiketeksten handlar også om pengar og posisjonar og religiøse privilegier.

Vers 37b: Folk hørde gjerne på Jesus fordi han snakkar om livet deira samtidig som han snakka om Gud. Han gjev retning; han viser dei skilnad på rett liv og galt liv; han åtvarar, viser føredøme på det gode; han er tydeleg.

Vers 38–40: "Og medan han underviste, sa han: Pass dykk for dei skriftlærde!" Dette er det einaste Markus tok med av denne undervisningsdagen. Var det lettast å hugsa? Var det fordi det angjekk andre enn dei sjølv, eller var det fordi denne åtvaringa var kjernen det Jesus underviste om? Det stemmer i alle fall med det Jesus seier i andre samanhengar: Matt 6,1–6, då han underviste læresveinane i Bergpreika, og Matt 23,14 og 23–25. Dette var truleg skriftlærde som hørde til den strengaste retninga; Jesus var ikkje like

streng mot alle skriftlærde, t.d. Nikodemus. Jesus er ikkje imot det dei forkynner, men åtvarar folket og læresveinane mot deira dobbeltmoral, slik som i Matt 23,2–3: ”På Mose stol sit dei skriftlærde og farisearane. Alt det dei seier til dykk, skal de gjera og halda; men etter gjeringane deira skal de ikkje retta dykk. For dei seier eitt og gjer noko anna.”

Det dei skriftlærde dreiv med, var i utgangspunktet positivt. Ved sin måte å leva på ville dei vera eit godt føredøme for folket. Dei bad på gatene for minna andre om bønetime. Men det å leggja vekt på det gode føredøme vart til utvendig liv og hykleri. Som lovkyndige var dei også juristar og skulle hjelpe enker anten ved å forvalta eignedomen deira, eller formidla gåver til dei. Det er ikkje sikker dei gjorde noko galt mot lova; dei hadde jussen på si side, men dei vert kritisert for at dei let jussen råda og ikkje mis-kunn og godleik. Dei gav etter for freistinga til å gje seg sjølv privileger og utnytta situasjonen. Dei sette seg sjølv i sentrum med lange kapper (*stole*) og forventta synleg respekt for sine fromme bøner, og brukte andre si respekt for Gud til eiga vinning, samtidig som dei i det ytre følgde lova.

Vers 41: *Ein gong* – det kan ha vore same dagen – grunnteksten seier *kai* (og); dei to episodane er knytt saman av at Jesus er i tempelet. Her sit han tvers ovanfor dei tretten trompetforma metallkistene, med kvar sine formål, som var festa på veggene i kvinnene sin føregard. Mange rike, dei som bidrog med summar som kunne betyr nok for arbeidet i tempelet, får ingen særleg kommentar. At dei gjev, er ein del av det vanlege livet i tempelet. Det er ein parallell til leseteksten i 2 Mos 36 der folket drivne av omsorg for tempelet gjev meir enn det som trengs til arbeidet (ein draume-situasjon for kyrkja).

Vers 42: To småmyntar: *Lepton* var den minste mynten, halvparten av ein *quadran*s som var fjerdedelen av ein *ass*, og det gjekk 16 *ass* på ein *denar* som var rekna som ei dagsløn. Det vil seia at dersom dagslønna var 640 kroner, var ein *lepton* 5 kroner, ikkje mykje, men nok til å kjøpa litt mat.

Vers 43–44: Jesus gjev si vurdering av enka. Om det er ei han kjenner til, eller om dette er hans overnaturlige kjennskap til menneska, står

det ikkje noko om.

Der dei fleste av oss ville ha som målestokk at gåvene skulle vera nyttige for tempelet, er Jesu målestokk ein annan. Den er underforstått i teksten. Det er haldninga til Gud eller til tempelet som Guds bustad. I Matt 23,17 seier Jesus om pengane i tempelet: ”Kva er størst, gullet eller tempelet som gjer gullet heilag?” Denne gåva vert ei vitnemål om eit liv overgjeve til Gud. Dette i motsetning til dei rike som nok også er opptatt av tempelet og Gud, men vurderer nytten av sin innsats og storleiken på gåva ut frå egne behov og si eiga overflod.

TIL PREIKA

Utfordringa: kven liknar du?

Jesus utfordrar oss i denne teksten: Kven av desse to liknar du mest? Dei skriftlærde eller enka? Dei som let kjærleiken til seg sjølv styra, eller ho som overgav seg til Gud og gav med glede? Me hoppar over rikingane som gav ein stor sum, men eit lite offer; dei utfordrar oss ikkje i denne omgang.

Det kan jo henda at det er nokre Moder Theresa-dobbeltgjengarar i din kyrkjelyd, men elles trur eg at i valet mellom berre desse to vil dei fleste vil kjenna seg mest igjen i dei skriftlærde. Dei fleste vil kjenne seg meir igjen i den som har ei utside og ei innside som er i konflikt. Det betyr ikkje at me er falske som desse skriftlærde, men at tendensen er der, konflikten mellom å karra til seg sjølv meir enn ein strengt tatt skal ha, og det å tenka på fellesskapet. Jesus sitt poeng er klart: Det er ein samanheng mellom korleis du forvaltalar prengar og posisjonar, og korleis du har det med Gud.

Jesus utfordrar oss nær Gud.

Dersom denne utfordringa vert plagsam, så tenk over at dette skjedde i tempelet. Det er viktig, for det er den staden der Gud var nær, der dei kunne møta Gud. For oss er det kyrkja der Jesus er nær, der er det både undervisning, avsløring og gjenoppretting.

Sjølve essensen i tempeltenesta var offertenesta; gjennom å ofra fekk ein kontakt med Gud, takkoffer og offer for synder og brot. Det religiøse livet i Israel var prega av lovreglar og at ein skulle følgja lova, men det var alltid ein veg til soning

og tilgjeving gjennom offer. Å leva etter Guds standard var umogeleg dersom ein ikkje hadde sjansen til å starta på nytt.

Det betyr at Jesus avslører og utfordrar oss på same stad som der me kan starta på nytt. Utfordringa er ein del av vegen oppover. Han utfordrar ikkje for at du skal gå nedtrykt heim, men fordi kyrkja er staden for forsoning, tilgjeving og for å løfta folk – folk som deg. Ordet som lov speglar og avslører og utfordrar, slik at du kan høyra ordet som evangeliet om tilgjeving og den nye start med Jesus.

Jesus gir ny start – og eit fellesskap der ditt bidrag trengs.

Til slutt går det an å dra fram igjen bipersonane, dei rike. Det er trass alt dei eg identifiserer meg mest med i denne teksten. Dei var ikkje så overgitt som enka, og ikkje så hykleriske som dei skriftlærde, og dei bidrog. Akkurat som enka var dei der med det dei hadde. Dei var ein del av fellesskapet, og dei bidrog.

Eg må innrømme at eg er glad at Jesus ikkje sette enka opp som eit føredøme for alle, ho som gav alt. Det er heller eit føredøme på at det gode og tillitsfulle forholdet til Gud kan gjennomsyra heile livet, også lommeboka. Som kjent er det lettare å sleppa Jesus inn i hjarta enn inn i lommeboka. Men denne enka levde slik.

Det er dette som er grunnlaget for at det er kyrkjer rundt heile vår jord. Folk har møtt Jesus som fortel sanninga om livet og avslører, tilgjev og gjev ein ny start, og dei blir ein del av eit nytt fellesskap. I dette fellesskapet kan dei få bidra. Dette veit dei i alle verdens kyrkjer. Det må me fortelja hjå oss.

Utfordringa i dag er å bidra, og helst bidra med fast gjevarteneste og fast trekk frå konto slik at det kan bidra til barne- og ungdomsarbeid eller ein ekstra trusopplæringstilling eller diakoni eller kyrkjemusikk, det som du har glede av og ser at trengs. Her kan predikanten godt vera så konkret at det fører til handling, slik at ein kan sjå at også pengane våre er ein del av livet med Gud.

TORE SKJÆVELAND
KYRKJEFAGSJEF I BJØRGVIN BISPEDØME
TS929@KYRKJA.NO

9. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

22. JULI 2018

Prekentekest: Joh 8,2–11

Lesetekster: Sal 145,9–11 / 1 Kor 4,3–5

Liturgisk farge: Grønn

22. JULI

Denne datoen vil fortsatt i mange år framover bære med seg en symboltyngde og et alvor vi ikke kan velge bort, verken liturgisk eller homiletisk. Selv om det er tidlig å fastslå det, tyder mye på at 22. juli vil feste seg i folkets bevissthet på en måte som kan likne 9. april 1940. Om og på hvilken måte dette skal gjenspeiles i søndagens gudstjeneste, vet jeg ikke. Men som en hovedregel synes jeg det er mest ansvarlig å adressere det som faktisk er til stede i menighetens bevissthet og følelser, i den grad vi kan vite noe om det. Denne dagen vet vi noe om det.

Det finnes utvilsomt forbindelseslinjer mellom 22. julis komplekse tematikk og dagens prekenetekst.

- Hva er et menneske verdt hvis det kan steines for utroskap eller skytes for politisk aktivitet?
- Vi heier på den tiltalte og senere benådede kvinnen, men hva med dem vi ikke vil benåde?
- Vi godter oss over at folkemengdens hyklere blir grundig satt på plass, men hva slags steiner står jeg med i hånda?

Leseteksten fra salme 145 har formuleringer som holder fram Guds barmhjertighet for alle, ikke minst for dem som faller: "Herren er god mot *alle*, barmhjertig mot alt han har skapt." (Sal 145,9) "Herren støtter *alle* som faller, og reiser *alle* nedbøyde opp." (Sal 145,14) Dette er en søndag med et svært radikalt nådebudskap, ikke bare til de syndere vi kan ha en viss sympati med, men til alle syndere.

ER DENNE TEKSTEN INNE - ELLER UTE?

En av de vakreste jesuifortellinger i Bibelen har levd sitt eget liv i kirkens historie. Siden den mangler i de eldste håndskriftene, har fortellingen vært omstridt i den nytestamentlige kanon. Bibellesere i menigheten er i flere bibelutgaver blitt gjort oppmerksom på dette, enten ved at teksten har stått i klammer, eller ved at den har fått en egen fotnote, slik som i Bibel 2011. Det finnes også bibelkommentarer som glatt hopper over hele teksten og går rett fra 7,52 til 8,12. Trolig er det den svært radikale nådeformidlingen i fortellingen, som skapte motforestillinger mot å innlemme teksten vår i de eldste og beste håndskriftene. Den passet ikke inn i den strenge botsdisiplin som preget den tidlige kirke. Jesus var rett og slett i mildeste laget. Likevel har teksten levd sitt liv som en uavhengig tradisjon, plassert inn på forskjellige steder både hos Johannes og i enkelte nyere håndskrifter hos Lukas. I dag er det få som betviler autenticiteten i beretningen, og vi leser den med dyp glede og rystende alvor:

- Fortellingen bryter ikke med Jesu holdning overfor syndere ellers i evangeliene.
- Fortellingen bryter heller ikke med evangelienes bilde av fariseere og skriftlærde.
- Fortellingens siste vers holder sammen nåde (Heller ikke jeg fordømmer deg) og utfordring (Gå bort og synd ikke mere), slik Jesus ofte gjør.

IN THE VERY ACT

Grepet – *kateilemmenen*. Dette er en passivform av det ordet som indikerer at kvinnen ble grepet plutselig i hor, altså på forsk gjerning. Dette understrekes enda tydeligere med *autofåra* i v 4: ”in the very act”. Det var altså ikke en løselig begrunnet mistanke som ledet til fremstillingen av kvinnen. Hun var grundig avslørt, med forsk skam. Den involverte mannen verken ser vi eller hører vi i fortellingen, selv om lovens straff hviler også over ham. Både i Moselovens og i Jesu samtid var ekteskapsbrudd en synd, kvalifisert til dødsstraff. Hvis visse forutsetninger var til stede, skulle ifølge mosaisk lov begge steines (5 Mos 22,22–24) På Jesu tid var det bare de romerske

styresmaktene som hadde autoritet til å fastsette og utføre dødsstraff, men mye tyder på at jødene i enkelte tilfeller satte seg utover dette og gjennomførte steininger eller andre henrettelser.

Kan vi forestille oss skammen? Er vi overhodet i nærheten av å forstå denne kvinnens situasjon? Dette er langt unna vår kulturs syn på seksualitet og makt. Våre øyne er mildnet eller sløvet, alt ettersom hvordan vi vil forstå det. Eller er øynene våre kanskje blitt skjerpet igjen? #Metoo har i løpet av ganske få måneder skapt en ny oppmerksomhet om det som kan kalles seksuelle synder. Mye som har vært skjult, er blitt åpent for alle å se inn i. Det har av gode grunner fylt oss med ubehag. Men er det også mulig å kjenne ubehag over den offentlige og temmelig nådeløse gapestokken som er #metoo-bevegelsens svært potente sanksjonsmiddel?

DØMMESYKE

De fleste ekteskapsbrudd vil lete etter formildende omstendigheter og forklaringer. Det skal det ikke ironiseres over, for livet er sjelden entydig. Men vi har fått en annen ”dødsynd” i stedet: Dømmesyken. Få synder blir så hardt slått ned på i vår offentlighet, som nettopp intoleranse og dømmesyke. Den som overhodet er i nærheten av offentlig å ha stein i hendene, må regne med nådeløs behandling på vårt tabloide torg. Jesus slo ned på dømmesyken. Det gjør vi også – hardt. Betyr dette at Jesu budskap i dagens tekst har nådd sitt mål?

Nå er det ikke advarselen mot dømmesyke, som står igjen som den mest avgjørende lærdom fra denne fortellingen. Enda dypere stikker den radikale formidling av Guds nåde. Da Jesus hadde sagt sitt, er det som om steinene i hendene på de skriftlærde antar bumerangens form. Jesus vender spørsmålet tilbake mot dem som spør. På flere måter har teksten en parallell i ordskiftet om skatt til keiseren. Også der ble det lagt en felle som Jesus møter på retorisk elegant vis. I vår tekst anfekter han ikke lovens ord, men han anfekter alvorlig de skriftlærdes rett til å håndheve den. ”Bare kast, men er det ikke greit at den av dere som er uten synd, kan begynne?” På denne måten unngikk Jesus å sette seg opp mot Moselo-

ven. Han unngikk også å trå inn på den romerske okkupasjonsmaktens enemerker. Kort sagt: Den oppsatte fella ble i hovedsak årsak til en ny religiøs selvransakelse hos de fremmøtte. Det var de eldste som skjønnte hintet først. Og enda viktigere: Det som skulle være en felle for Jesus, reddet livet til en dødsdømt kvinne.

SKRIFT I SAND

Jesus skrev ingen bøker, men han kunne skrive; han var en lærd rabbi. Det eneste vi ut fra evangeliene vet at han skrev, er visket ut. Han skrev i sanden, og han holdt på lenge, helt til det bare var kvinnen igjen i hans nærhet. Hva var det han skrev? Det ville vi gjerne visst, men det får vi aldri vite. Enkelte ting kan aldri rekonstrueres, blant annet 2000 år gammel skrift i sand. Men da han var ferdig med å skrive, rettet han seg opp. En av Bibelens mest intime og gripende scener utspiller seg når Mesterens blikk møter kvinnens, og hun får høre frikjennelsens ord: ”Heller ikke jeg for-dømmer deg. Gå bort og synd ikke mer fra nå av!” Vi trenger ikke å vite hva han skrev, for nå er Mesterens visdom og nåde risset inn i et mer bestandig materiale, en kvinnes hjerte og en kirkes gjentatte troserfaring.

Lykke til!

SJUR ISAKSEN
UNIVERSITETSLEKTOR OG PREST
SJUR.ISAKSEN@MF.NO

OLSOK

29. JULI 2018

Prekentekest: Luk 9,23–26

Lesetekster: 5 Mos 30,19–20a / 2 Kor 4,6–11

Liturgisk farge: Rød

TIL DAGEN

– VIKINGKONGE OG HELGENKONGE

Mens dette skrives, føres et ordskifte i avisene om ”2.-dagene” – kirkelige høytidsdager som er merket rødt i kalenderen og er offentlige fridager. Bør disse dagene avskaffes som fridager siden folk flest angivelig ikke har et bevisst forhold til dem? Eller gir debatten enda en meningsfull arbeidsoppgave til kirken i det å bidra både til folkeopplysning og religiøs og kulturell bevissthet?

29. juli er årsdagen for slaget på Stiklestad i 1030. Denne dagen kan predikanter bidra til kunnskap om olsokfortellingen og reflektere over kristentroens plass i landet vårt. Olsok har vært offisiell flaggdag i kongeriket siden 1930 og regnes som en milepæl i kristningen av Norge. Olsok er breiddfull av historie og tradisjoner om hvordan kristendommen fikk fotfeste i Norge. Men Olsok er også nasjonal i den forstand at politikk og religion ble satt i nær sammenheng gjennom nasjonsbyggingen av Norge. Midt i disse store samfunnsmessige perspektivene gir Olav Haraldsson historien et fascinerende ansikt. Ut fra det Snorre beretter i sagaen, dannes et svært sammensatt bilde av ham. Han var både nordmann og europeer, lovgiver og lovbrøyer, vikingkonge og helgenkonge. Men hvem var han egentlig, han som ble kalt Norges evige konge? Vår kunnskap er stykkevis og delt. Der sikker viten ender, overtar legendene. Vi sitter igjen med Olav Digre som sagaen treffende beskriver som blodfull, kjøttfull og kraftfull – altså ingen asketisk eneboer – og Olav den hellige, kongen som ga sitt liv for den kristne tro.

Allerede året etter sin død ble Olav helgenkå-

ret. Selv hans argeste motstandere kunne vitne om under som hadde funnet sted ved kongens grav. Olavstradisjonene bredte seg raskt, fra Nidaros og utover hele landet. Vi finner et mylder av overleveringer rundt i de norske bygdene og møter også Olav i det store utland, som i Fødselskirken i Betlehem.

Kultur- og trosskiftet skjedde ikke over natten, men hadde seget innover landet i vel to hundre år før slaget på Stiklestad. Men fra 1030 var korset plantet på norsk jord for å bli der. Kristenrettens påbud begynte i det ytre for siden å finne veien inn i mennesket. Kristne verdier var på sterk kollisjonskurs med norrøne idealer. Kvitekrist kom for å tjene, og Olav gjorde også det ifølge tradisjonen da han led martyriet. I det minste forsto folk den gang siste del av Olavs liv som etterfølgelse og disippelskap. Olav vant slaget og ble Norges evige konge ved å tape slaget. Per Sivle ser hendelsen slik i diktet "Thord Foleson":

*Og da e da stora, og da e da glupa,
at merkje da staor, um beraren stupa.*

Vi som lever etter Stiklestad, skiller mellom de historiske hendelser vi ikke har tilgang til, og virkningshistorien. I de mange tradisjonene tilknyttet helgenkongen får vi en klar utfordring som enkeltpersoner og som folk: Er kristentroen så verdifull at vi kjemper med tilsvarende troskap, ut fra de forutsetninger og betingelser som er gitt oss?

TIL TEKSTEN - REISEFØLGE PÅ LIV OG DØD

Evangeliet for Olsok har overskriften "Å følge Jesus". Avsnittet har paralleller hos både Matteus (16,25–28) og Markus (8,34–9,1). Dette en tekst om disippelskap. Lukas skriver at Jesus henverder seg til "alle", mens Jesus ifølge Matteus snakker til de tolv disiplene. Jesus utvider betydningen av det å være disippel, eller lærling. Det er ikke bare å ta i mot lærdom fra en mester eller møte fram i denne omgangsskolen, men blir mye mer omfattende. Å følge etter Jesus innholdsbestemmes gjennom to uttrykk: Fornekte seg selv og daglig ta opp sitt kors (9,23). Lukas gjør i denne ordtaklignende teksten bruk av kontrasterende ordpar, en *chiasme* med ABBA-struktur: Følge – fornekte – ta opp kors – følge; berge – miste, miste – berge; vinne verden – miste seg

selv, skamme – skamme. Gjennom Jesu ord veves disippelens liv sammen med mesterens. Det er ikke bare et livsfellesskap, men strekker seg også utover tidens grenser. Dette er et reisefølge som går via kors og død. Lukas' referanse til korset henspiller naturlig på Jesu korsdød og antyder martyriet for disiplene. Å følge Jesus betyr å gjøre det inntil døden i dobbel forstand: I tidsutstrekning så lenge man lever, og i troskap å risikere å miste livet for sin tros skyld.

TIL PREKEN - VERDIKAMPER OG IDENTITETSKAMPER

Olsok har et tydelig element av kamp. Dette er jo en kirkeårsdag som tar utgangspunkt i krigshandlinger på slagmarken, med blod, lidelse og død. I sagaen fremstilles Olav som en som kjemper for sin egen posisjon og vinning. Han spiller sin rolle i en maktkamp. Etter hvert modnes noe helt annet i ham. Virkningshistorien poengterer at han kjempet for kristen tro. Dette temaet er likevel tidløst og reiser spørsmålene: Har vi noe å kjempe for? Hva er verdt vår kamp og anstrengelser, og hvorfor?

Nasjoners historie så vel som menneskers biografier er fulle av kampberetninger, noen korte, andre livslange. Kanskje er det derfor vi så ofte ser følgende sitat: "Everyone you meet is fighting a battle you know nothing about. Be kind. Always." Mange kamper er verdikamper. Det er nettopp fordi noe verdifullt står på spill, at det utløser engasjement og sågar kampvilje, med det slitet og innsatsen som kreves. "Også vi når det blir krevet." Ofte vil kamper være motivert av et større gode som følger etter blod, slit og tårer. Verdikamper oppstår når noe berører oss og har så stor betydning at vi ikke har råd til bare å la ting skje. Dette betyr at for den som kjemper, finnes det en sterk meningsdimensjon. Den som virkelig kjemper, vet hvorfor. Friedrich Nietzsches skriver: "Den som vet hvorfor han lever, kan holde ut et nesten hvilket som helst hvordan." En kamp avspeiler motivasjon og retning. Litteraturen har mange eksempler: Ringenes Herre, Narnia, Harry Potter. Hovedpersonene blir utfordret og trukket inn i en kamp for frihet og rettferdighet.

Jesus stiller et radikalt spørsmål: "Hva gagner det et menneske om det vinner hele verden, men mister seg selv og går til grunne?" (9,25) Spør-

målet innbyr til refleksjon og selvgranskning, uten at vi skal gjøre som en mann Benny Andersen beskriver i et av sine dikt: "Han gikk i seg selv, og der ble han gående." Et klart evangelisk poeng er at Jesus ikke nedvurderer selvet! Likevel er denne teksten blitt ansett som begrunnelse for selvfornektelse. Kristendom er blitt (mis-) forstått som en destruktiv form for selvfornektelse, både av troende og av dem på tribuneplass. Ordet "selv" kan bindes til andre ord, både negativt og positivt: Selvfornektelse, selvoppofrelse, selvutslettelse, selvrealisering, selvforherligelse, selvpphøyelse, selvtilitt.

Stadig spør mennesker seg selv om hvem de er. Vi har indre identitetskamper. Men dette er ikke noe nytt. Olav avbildes gjerne sittende på en tronstol, med en såkalt "underligger" under føttene, en drage som symbol på overvunnet ondskap. Det gåtefulle er at dragen kongen tramper på, bærer Olavs eget ansikt. Slåsskjempen og krigeren hadde kanskje sine største kamper inni seg. Vi må kjempe med oss selv, om vi har selvbevissthet.

Svein Ellingsen er en salmedikter som skriver om selvet. I salmen "Du åpner døren for ditt rikes komme" (N13 676) beskriver han selvopptattheten som vårt største problem og grunnsynd. Salmen bruker disse formuleringene: "blinde fjernhet", "onde sirkel", "tanker kretser om oss selv", "selvopptatte liv". Dette er i samsvar med forståelsen av synd som *incurvatus in se*, innkrøkt i seg selv. Videre skriver Ellingsen i salmen: "Det alle søker, er en nådig neste." Ifølge Luther er det alle burde søke, en nådig Gud. Bakgrunnen for Ellingsens formulering kan være dikterens livserfaring og at Guds godhet ofte kommer formidlet gjennom mennesker. En god illustrasjon er Tolstojs julefortelling om den fattige skomakeren, Papa Panov. Han fikk besøk flere ganger uten å skjønne at det var Kristus som var der. En annen ting er at vi nok kan tvile mer på mennesker enn på Gud. Selvopptattheten fører ifølge Ellingsen til isolasjon og avstand, både mennesker imellom og mellom oss og Gud.

Som en motvekt mot selvopptattheten peker salmedikteren på fellesskapets måltid – nattverdets sakrament og evangelium. Vi møter det i salmen "Jesus, livets sol og glede" (N13 604). Også her finner vi et kampmotiv som klinger

godt både til Olsok og til dagens evangelietekst: "Vi skal seire ved å tape, vi skal dø og du skal skape i vårt liv ditt eget bilde, Jesus, livets grunn og kilde." Det var kanskje dette Olav opplevde?

Olav ble, som mange nordmenn, både døpt og konfirmert. Men det førte ikke til et spesielt helgenaktig liv. Snorre forteller at det skjer en gradvis utvikling som akselererer når han nærmer seg Stiklestad og de siste dagene av livet, en slags transformasjon der Kristus vinner skikkelse i Olav. Det minner om en definisjon av helgen: En person som Guds lys skinner igjennom – som glassmaleriene i gotiske katedraler. Olavs rulleblad har også et pedagogisk poeng: Var det håp for ham, er det håp for alle.

Jesus nedvurderer ikke selvet, tvert imot: "Hva gagnar det et menneske om det vinner hele verden, men mister seg selv?" Et liv fullt av åndelige eksersiser blir tomt uten tjeneste. Et ledd i kirkens definisjon av diakoni er "kamp for rettferdighet." Diakoni er altså noe annet enn servil tjeneste og selvoppofrelse. Kanskje kan den bedre forstås som selvhengivelse, etter Jesu eget eksempel? Hans Kvalbein skriver klokt om dette i sin klassiske kommentar til Matteusevangeliet (1990:78):

Kristen selvfornektelse bør heller forklares som selvhengivelse. På grunnlag av det Jesus gir, kan selvopptattheten og selvdyrkelsen brytes, og jeg kan gi mitt liv til mine medmennesker fordi han ga sitt liv for meg. Selvfornektelse kan bare bli et positivt begrep når det fylles med den konkrete nestekjærlighet og tjeneste for andre som han er et forbilde for.

SALMER I UTVALG

- 251 Det kom et gledesbud til dette landet
- 371 Om alle mine lemmer
- 419 Med Jesus vil eg fara
- 436 Jesus Krist, forklar meg hva du mente
- 482 Deg å få skode
- 604 Jesus, livets sol og glede
- 757 Gud signe vårt dyre fedreland
- 759 Fagert er landet du oss gav

STEPHEN SARRIS
PHD-STIPENDIAT,
VID VITENSKAPELIGE HØGSKOLE, OSLO
STEPHEN.SARRIS@VID.NO

Tor Johan S. Grevbo

Sjelesorg i teori og praksis

En lærebok og håndbok med mange perspektiver

SJELESORG I TEORI OG PRAKSIS er en bok som er opptatt av sjelesorg som kirkens fremtid og samlende morsmål. Den er oppdatert innenfor bredden av norsk og internasjonal sjelesorg, er praksisorientert, tydelig teologisk og kirkelig forankret og engasjert i å knytte sjelesorg og diakoni tett sammen. Den tar opp i seg mange sjesørgeriske perspektiver og er unik og fornyende på dagens sjelesorgfelt. Boken er skrevet for dem med sjelesorg som oppgave, men også for andre interesserte.

449,-

Victoria Bø

Vandring

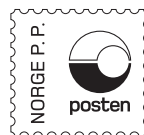
For pilegrimer og andre livsreisende

Forfatter Victoria Bø søker å åpne opp for spørsmålene hun møter på veien til kjente pilegrimsmål som Santiago, Lindisfarne, Vadstena, Nidaros og Roma. I denne boken finner du ingen reiseruter eller veibeskrivelser. Vandring er et turfølge for deg som vil gjøre en indre pilegrimsreise. Boken passer både for deg som skal på en konkret tur og for deg som vil gjøre refleksjonsreisen fra lenestolen hjemme. Victoria Bøs bok er både et pusterom i hverdagen og et pausested underveis.

249,-

Bøkene bestilles på lutherforlag.no,
direkte fra forlaget – tlf 22 00 73 50 eller post@lundeforlag.no.

PRIORITY

Avsender:
Luthersk Kirketidende
Sinsenveien 25
0572 OSLO

UTKOMMER annenhver uke på Luther Forlag og redigeres av professor Harald Hegstad (ansv.), prost Hege Elisabeth Fagermoen, sokneprest Kjersti Gautestad Norheim og praktikumsleder Fredrik Saxegaard. Bokmeldingsansvarlig: Stipendiat Per Kristian Sætre. Redaksjonssekretær: Eyolf Berg.

ALLE HENVENDELSER rettes til:
Luthersk Kirketidende
v/Eyolf Berg
Sinsenveien 25
0572 OSLO
Tlf. 91 17 65 37
E-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

INTERNETT: www.lutherskkirketidende.no
Opplysninger om annonsepriser og utgivelsesplan finnes på nettsidene.

ARTIKLER OG LESERINNLEGG til Luthersk Kirketidende sendes på e-post til ovenstående adresse. Artikler skal normalt ikke overstige 2500 ord. Innlegg skal normalt ikke være mer enn 1200 ord.

ABONNEMENT: Pris kr. 600,- pr. år for Norge. Utlandet kr. 825,- pr. år. Abonnementet inkluderer Tidsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år). Kontonummer: 8220.02.93882. Abonnementet løper til det sies opp skriftlig (brev, SMS eller e-post). Gamle og nye numre kan kjøpes i pdf-format fra <https://lutherskkirketidende.buyandread.com>